

Мария Лугонес (1944-2020) е латиноамериканска философка и културна теоретичка, която работи в полетата на феминистката теория, деколонизалната теория и латиноамериканската философия. Авторка на множество публикации, включително на влиятелната книга *Pilgrimage/Peregrinajes: Theorizing Coalition Against Multiple Oppressions* (2003), тя е наред с това и основна фигура полето на т. нар. „деколонизален феминизъм“, един от чиито основополагащи текстове е „Хетеросексуализмът и модерната/колониална система на социалния пол“. В този текст, публикуван през 2007 г., Лугонес твърди, че започналият през шестнадесети век процес на колонизация на западния свят води до постепенното създаване на система на полови отношения и категории с глобална валидност. В рамките на тази система единствено белокожи хетеросексуални жени от средната класа се вписват в пълното разбиране за „жената“ и „женствеността“, докато цветнокожи, нехетеросексуални и жени от работническата класа и коренното население повече или по-малко се отдалечават от него. Това диференцирано определяне на социалния пол (в сложната му връзка с биологичния пол) не само заличава или обезценява алтернативни форми на организиране на междуполовите отношения, но също така оправдава системното насилие, което се упражнява над жени от т. нар. от Лугонес „тъмна страна на модерната/колониална система на социалния пол“. Не на последно място, тезата на авторката повдига ключови въпроси пред всеки един вид феминистка политика, която не обръща внимание на проблемите на класата, расата, сексуалността и дългосрочните ефекти на процесите на колонизация. Призивът на Лугонес да усложним разбирането си за тези категории е особено належащ на фона на случилото се в България покрай Истанбулската конвенция през 2018 г., когато Конституционният съд определи документа за противоконституционен. Част от мотивацията зад това решение на КС беше доводът, че понятието за социален пол противоречи на заявката в Конституцията на Република България, според която „Жената майка се ползва

от особената закрила на държавата“. Посвещаваме тази публикация на паметта на Мария Лугонес, която ни напусна на 14 юли тази година.

Хетеросексуализмът и колониалната/модерната система на социалния пол от Мария Лугонес

превод от английски: Николай Кърков

Анибал Кихано разбира колониалността на властта като основополагащия момент на глобалната капиталистическа система на властта. Характерно за глобалната евроцентрична капиталистическа власт е, че е организирана около две оси, които Кихано нарича „колониалност на властта“ и „модерност.“ Колониалността на властта въвежда основната и универсална социална класификация на населението на планетата според идеята за расата, замествайки установени чрез господство отношения на превъзходство и малоценност с натурализирани отношения на превъзходство и малоценност. В това есе Лугонес въвежда едно системно разбиране за социалния пол¹, изградено от колониалността/модерността посредством множество властови отношения. Тази система на социалния пол има светла и тъмна страна, които описват отношения и взаимосвързани същества като коренно различни, водейки до форми на злоупотреба и насилие. Лугонес твърди, че самият социален пол е колониално изобретение, едно насилствено нововъведение, което продължава да се използва и до днес за системното унищожаване на хора, космологии и общности като крайгълен камък на „цивилизования“ Запад.

¹ С цел да запазя фундаменталната разлика между термините „sex“ и „gender“ на английски език, която до сравнително скоро отсъства в българския, превеждам първото като „биологичен пол“, а второто като „социален пол“ в този текст – с частичното изключение на понятието за third gender, което превеждам просто като „трети пол“, защото понятието предполага разчупване на самото разграничение между sex и gender. Несъвпадането на двата термина е основополагащо за феминистката теория, особено в англоговорящия свят. Мария Лугонес усложнява допълнително отношението между биологичния и социалния пол от позицията на това, което тя нарича тук „колониалност на социалния пол“ („coloniality of gender“). – Бел. прев.

Предлагам теоретично-практическа рамка, от която да започнем да мислим хетеросексизма² като основна част от преплитането на социалния пол и расата във функционирането на колониалната власт. Колониализмът не налага предколониални, европейски полови порядки на колонизираните. Той налага една нова система на социалния пол, която създава много различни порядки за колонизираните лица от мъжки и женски пол спрямо белите буржоазни колонизатори. Така той въвежда множество социополове (*genders*) и самия социален пол като колониално понятие и форма на организиране на отношенията на производство и собственост, на космологиите и начините на познаване на света. Не можем обаче да разберем тази социалнополова система, без да схванем това, което Анибал Кихано нарича „колониалност на властта“ (2000a, 2000b, 2001-2002). Причината за историзиране на социалнополовите структури е, че без тази история продължаваме да насочваме анализите си към патриархата; тоест, към една двойна, йерархична, потисническа структура на социалния пол, която почива върху мъжкото господство, без да сме наясно с механизмите, според които хетеросексуалността, капитализмът и расовата класификация не могат да бъдат разбрани независимо една от друга. Хетеросексуалистският патриархат е една аисторическа рамка на анализ. Да разберем отношението между раждането на колониалната/модерна система на социалния пол и раждането на глобалния колониален капитализъм – наред с централното място на колониалността на властта в тази система на глобална власт – означава да разберем съвременната организация на живота по един нов начин.

Този опит за историзиране на пола и хетеросексуализма за мен е опит да отместя, дестабилизирам и усложня твърдите прегради - едновременно понятийни и политически - които са се изправяли пред мен и пред други

² „Хетеросексизъм“ обозначава системата от институции и нагласи, които налагат хетеросексуалността като нормативен модел за отношенията между (двата бинарно-определени) пола и дефинират като „абнормални“ алтернативни полови отношения и идентичности. В настоящия текст Мария Лугонес не разграничава понятията „хетеросексуализъм“ [*heterosexualism*] и „хетеросексизъм“ [*heterosexism*], а по-скоро ги използва като взаимозаменяеми. Настоящият превод следва нейния избор на няколкото места, на които се появява единият или другият термин. – Бел. ред.

ангажирани в освободителни/деколониални проекти хора. Това са прегради пред концептуализирането и реализирането на освободителни възможности като деколониални възможности. Тези освободителни възможности, които подчертават светлата страна на колониалната/модерната система на социалния пол, утвърждават, вместо да отхвърлят, една потисническа организация на живота. Съществува едно упорито отсъствие на дълбокото застъпване на расата в анализите на голяма част от бялата феминистка теория, особено във феминистката философия, които приемат за централни социалния пол и сексуалността. Подхождам внимателно, докато говоря за „бяла“ феминистка теория и практика. Това твърдение е може би излишно: тя е бяла, защото е неизбежно преплетена с понятия за социален пол и полова (*gendered*) сексуалност, изхождащи от това, което наричам светлата страна на модерната/колониалната система на социалния пол. Това обаче, разбира се, е заключение, което само произтича от разбиране за социалния пол като колониално понятие. При все това аз стигам до това заключение по силата на една политическа/практическа/теоретична траектория, която тепърва ще заема централно място в анализите на социалния пол: траектория, чиято характеристика е, че приема насериозно колониалността на властта. Както изяснявам в това есе, политически съществено е, че много от тези, които приемат колониалността на властта насериозно, са склонни да натурализират социалния пол. Такава една позиция всъщност затвърждава потисническите колониални порядки на социалния пол и потисническите форми на организиране на живота.

Така, от една страна, имам интерес към това да изследвам пресечностите на расата, класата, социалния пол и сексуалността по начин, който ни позволява да разберем равнодушието, което продължава да присъства в много от феминистките анализи. Цветнокожи жени и феминизми от Третия свят последователно ни насочват към критика на това равнодушие спрямо дълбоките застъпвания на расата, пола, класата и сексуалността. Рамката, която въвеждам, е изцяло основана на и произхожда от феминизмите на цветнокожите жени и на

жените от Третия свят. Тази рамка ни позволява да зададем сурови, но и, надявам се, вдъхновяващи въпроси. Тези въпроси се стремят да окуражат съпротивата срещу потисничеството, разбирано според това ниво на сложност. Два ключови въпроса, които можем да зададем за хетеросексуализма от вътрешността на тази рамка, са: Как да разбирате хетеросексуалността не просто като нормативна, но и като систематично перверзна тогава, когато бива упражнявана насилствено по протежение на колониалната/модерната система на социалния пол с цел да се конструира една глобална система на властта? Как да разбирате самия смисъл на хетеросексуализма като свързан с едно постоянно и насилствено господство, което многократно дамгосва плътта чрез диференциран достъп до телата на несвободните, с цел да съгради тези тела като изтезаваната материалност на властта? В този текст предлагам първите наченки на един изначален отговор на тези въпроси. Не вярвам, че каквато и да било солидарност или хомоеротична любов е възможна между женски същества, които утвърждават колониалната/модерната система на социалния пол и колониалността на властта. Също така смятам, че транснационална интелектуална и практическа дейност, която пренебрегва застъпването на колониалността на властта и колониалната/модерната система на социалния пол, също така утвърждава тази глобална система на властта. Наблюдавала съм обаче повече от веднъж, често пъти с невярващи очи, как политически настроени бели теоретици опростяват социалния пол според понятията на патриархата. Следователно се опитвам да изместя дискусията на хетеросексуализма, като променям самите ѝ термини.

Интересувам се също така от изследване на пресечните точки на расата, класата, социалния пол и сексуалността по начин, който да ми позволи да разбере равнодушието, което мъже – и, от още по-голямо значение за нашите борби – такива мъже, чийто расов статут е определян като по-нисш, проявяват към систематичните насилия, на които са подлагани цветнокожите жени³. Искам да

³ Използвам роденото в САЩ понятие „цветнокожи жени“ в този текст като коалиционно понятие срещу различни форми на потисничество. Това е едно проблемно понятие, което не служи непременно за самоидентификация за много от жените, на които е наложена модерната/колониалната система на социалния пол. Тези жени са били и продължават да

разбера изграждането на това равнодушие, така че то да стане неизбежно разпознаваемо за тези, които претендират, че са част от освободителните борби. Коварството на това равнодушие поставя огромни прегради пред борбите на цветнокожите жени за свободата, целостта и благополучието ни, както и пред сходни борби за общностна цялост. Последното е особено важно за колективни борби за освобождение, тъй като представлява гръбначния им стълб. Равнодушието присъства както на ежедневно равнище, така и на равнището на теоретизирането и на потисничество, и на освобождението. Това равнодушие за мен не се състои просто в неспособност да се види насилието поради категориалното⁴ разделение на расата, социалния пол, класата и сексуалността. Тоест, тук не изглежда да става въпрос просто за едно епистемологично заслепение посредством категориално разделение.

Цветнокожи феминистки отдавна са изяснили какво се разкрива като насилствено господство и експлоатация от момента, в който епистемологичната гледна точка се фокусира върху пресечността [*intersectionality*] на тези категории⁵. Но това не изглежда да е било достатъчно да пробуди у тези мъже, които сами са мишени на насилствено господство и експлоатация, каквото и да било признаване на собственото им съучастничество или сътрудничество с насилственото господство над цветнокожите жени. По-конкретно казано, теоретизирането на глобалното господство продължава да се извършва така, сякаш няма нужда никакви такива предателства или сътрудничества да бъдат признавани и отблъсквани.

Провеждам това изследване, като поставям в диалог две аналитични рамки, които не съм виждала да бъдат проучвани заедно. Имам предвид, от една страна, важните трудове върху социалния пол, расата и колонизацията,

бъдат мишена за систематично и обширно държавно и междуличностно насилие в глобалния евроцентричен капитализъм. – Бел. авт.

⁴ Използвам понятието *категиориално* [*categoria*], за да обознача порядъци в съответствие с категории. Със сигурност нямам предвид „категорическо“. – Бел. авт.

⁵ Съществува обширна и важна литература върху проблема на пресечността. Тук препращам към няколко текста: Spelman 1988; Barkley Brown 1991; Crenshaw 1995; Espiritu 1997; Collins 2000; и Lugones 2003. – Бел. авт.

извършвани главно, макар и не единствено, от жени от Третия свят и от цветнокожи жени, включително от критически теоретици на расата. Тези трудове поставят акцент върху понятието за пресечност и разобличават историческото и теоретико-практическо изключване на небелокожите жени от освободителни борби в името на жените⁶. Другата рамка е въведената от Кихано и централна за това изследване идея за колониалността на властта (2000a, 2000b, 2001-2002)⁷. Поставянето една до друга на тези две нишки на анализ ми позволява да стигна до това, което наричам „модерната/колониална система на социалния пол“. Считам, че това разбиране за социалния пол е загатнато и в двете рамки в най-общ план, но не е изрично артикулирано или не е артикулирано в посоката, в която според мен е необходимо да се разкрият обхватът и последствията от съучастничеството с тази система на социалния пол. Считам, че артикулирането на колониалната/модерната система на социалния пол, както в най-общите ѝ черти, така и в цялата ѝ подробна и жива конкретност, ще ни позволи да видим какво ни е било натрапено отвън. То също така ще ни позволи да видим вътрешноприсъщата ѝ деструктивност в широчина и в дълбочина. Целта на този текст е да направи видими съдействието на колониалната/модерната система на социалния пол в подчиняването ни – като цветнокожи мъже и жени – във всяка една област на живота. Цел на този проект обаче е и да изясни съдбоносното разпадане на връзките на практическа солидарност. Моето намерение е да предложи начин за разбиране, прочит и възприемане на собствената ни преданост към системата на социалния пол. Нужно е да се поставим в ситуация, в която да се призоваваме едни други да я отхвърлим, докато същевременно променяме колективните си взаимоотношения⁸. В това начално есе представям

⁶ Към гореспоменатите текстове искам да добавя Amos and Pamar 1984; Lorde 1984; Allen 1986; Anzaldúa 1987; McClintock 1995; Oyěwùmí 1997; и Alexander and Mohanty 1997. – Бел. авт.

⁷ Анибал Кихано е писал обширно и с голямо влияние по темата. Предлаганото от мен тълкуване се съдържа в 1991, 2000a, 2000b, 2001-2002. – Бел. авт.

⁸ Народното образование [*popular education*] може да бъде метод за колективно критическо изследване на тази система на социалния пол както в най-общи линии, така и, на по-важно място, в нейната детайлна времева и пространствена конкретност, с оглед трансформиране на социалните отношения. – Бел. авт.

модела на Кихано, който ще усложня, но който ни предлага – в логиката на структурните си оси – една добра основа, от която да разберем процесите на преплитане на производството на раса и социален пол.

Колониалността на властта

Кихано мисли пресечността на расата и пола в широки структурни термини. Така че, за да разберем тази пресечност според неговата трактовка, е необходимо да разберем модела му на глобална евроцентрична капиталистическа власт. Както расата⁹, така и социалният пол откриват своите значения в този модел (*patrón*¹⁰). Според Кихано всяка власт е структурирана в отношения на господство, експлоатация и конфликт, тъй като социалните актьори се борят за контрол над „четирите основни области на човешко съществуване: биологичен пол, труд, колективна власт [*authority*] и субективност/интерсубективност, техните ресурси и продукти“ (2001-2002, с. 1).¹¹ Глобалната евроцентрична капиталистическа власт е организирана по характерен начин около две оси: колониалността на властта и модерността (2000b, с. 342). Осите подреждат конфликтите върху контрола над всяка една област от съществуването по такъв начин, че колониалността на властта и модерността изцяло изпълват значението и формите на господство във всяка една от тях. Така че според Кихано конфликтите/борбите върху контрола над „сексуалния достъп, неговите ресурси и продукти“¹² определят сферата на биологичния/социалния пол, а конфликтите на свой ред могат да бъдат схващани

⁹ Според Кихано расата е фикция. Той винаги поставя кавички около този термин, за да посочи този фиктивен характер. Когато термини като „европейски“ или „индиански“ са в кавички, те обозначават расова класификация. – *Бел. авт.*

¹⁰ Кихано предпочита „закономерност“ [*pattern*] пред „модел“ [*model*] като превод на *patrón*. Обосновката му е, че моделът предполага нещо за следване или за подражание. Тъй като тази употреба на „закономерност“ е често пъти тромава, използвам думата „модел“. – *Бел. авт.*

¹¹ Английският термин „sex“ се отнася едновременно до практикуването на сексуална активност („секс“) и до това, което тук превеждаме като „биологичен пол.“ С цел да запазим полисемантичната употреба на термина, го превеждаме, където е необходимо, като „биологичен пол/секс“, макар в английския оригинал думата да е само една. – *Бел. прев.*

¹² Кихано има предвид сексуалния достъп до телата на жени, особено цветнокожи и жени от коренното население в двете Америки, и борбите/конфликтите за достъп до тези тела от страна на мъже от европейски произход. По-нататък в текста Лугонес усложнява това разбиране и неговите евроцентрични и патриархални предпоставки. – *Бел. прев.*

като организирани около осите на колониалността и модерността.

Това разбиране е твърде ограничено, що се отнася до потисническите модерни/колониални конструирания на обхвата на социалния пол. Кихано също така взема наготово патриархални и хетеросексуални разбирания за конфликти около контрола над биологичния пол, неговите ресурси и продукти. Кихано приема глобалното евроцентрично капиталистическо разбиране за социалния пол. Тези черти на неговата рамка на анализ всъщност завоалират начините, по които небелокожи колонизирани жени биват подчинявани и обезвластявани. Хетеросексуалният и патриархален характер на тези порядки може да бъде разбран като потиснически от момента, в който разкрием предпоставките на тази аналитична рамка. Не е необходимо социалният пол да организира обществените порядки, включително обществените сексуални порядки. Но не е и необходимо социополовите порядки да бъдат хетеросексуални или патриархални. Тоест, не е нужно те да са такива от историческа гледна точка. Разбирането на тези черти на организацията на социалния пол в модерната/колониалната социополова система – биологичния диморфизъм, патриархалното и хетеросексуално организиране на взаимоотношенията – е ключово за разбирането на диференциалните социополови порядки по „расови“ линии. Биологичният диморфизъм, хетеросексуалността и патриархата са характерни черти на това, което наричам светлата страна на колониалната/модерната организация на социалния пол. В хегемонен смисъл те са изписани с дебели букви върху значението на социалния пол. Кихано не изглежда да осъзнава, че приема некритично това хегемонно разбиране за социалния пол. С тези твърдения целя да разширя и усложня подхода на Кихано, като заедно с това запазвам неговото разбиране за колониалността на властта, което е сърцевината на това, което наричам модерната/колониалната система на социалния пол.

Колониалността на властта въвежда основната и универсална социална класификация на населението на планетата според термините на „расата“ (Quijano 2001-2002). Това изобретяване на расата е един ключов обрат, тъй като

то подменя установени чрез господство отношения на превъзходство и малоценност. То преосмисля човечеството и човешките отношения според фиктивни биологически понятия. Важен факт е, че Кихано предлага историческа теория за социална класификация като заместител на това, което нарича „евроцентрични теории за социалните класи“ (2000b, с. 367). В понятиен смисъл този жест прави място за колониалността на властта. Той създава понятийно пространство за централното значение на класификацията на населението на планетата според термините на расата в разбирането на глобалния капитализъм. Жестът също така създава пространство за разбирането на историческите конфликти около контрола върху труда, биологичния пол, колективната власт и интересубективността като разгръщащи се дългосрочни процеси, наместо да разбира всеки един от елементите като предшестващи властовите отношения. Елементите, които изграждат глобалния евроцентричен капиталистически модел на властта, не са отделени един от друг и никой от тях не предхожда процесите, които изграждат закономерностите. Всъщност митическото представяне на тези елементи като метафизически предхождащи е важен аспект от когнитивния модел на евроцентричния глобален капитализъм.

С изграждането на тази социална класификация колониалността се просмуква във всеки един аспект на социалното съществуване и поражда нови социални и геокултурни идентичности (Quijano 2000b, с. 342). „Америка“ и „Европа“ са измежду тези нови геокултурни идентичности. „Европейски“, „индиански“, „африкански“ са сред „расовите“ идентичности. Тази класификация е „най-дълбоката и най-издръжлива проява на колониалното господство“ (2001-2002, с. 1). С разгръщането на европейския колониализъм тази класификация се налага върху населението на планетата. Оттам насетне тя прониква във всяка една област на социалното съществуване, изграждайки най-ефективната форма на материално и интересубективно социално господство. Така че *колониалността* не се свежда само до расовата класификация. Тя е един всеобхватен феномен, тъй като представлява една от осите на властовата

система и като такава се просмуква в цялостния контрол над сексуалния достъп, колективната власт, труда, субективността/интерсубективността и производството на познание от вътрешността на тези интерсубективни отношения. Или, другояче казано, целият контрол над биологичния пол/секса, субективността, властта и труда са артикулирани около нея. Според моето разбиране на логиката на „структурната ос“ у Кихано, служещият за ос елемент изгражда и на свой ред е изграден от всички форми, които властовите отношения приемат по отношение на контрола над точно тази сфера на човешкото съществуване. Най-сетне, Кихано също така пояснява, че макар колониалността да е свързана с колониализма, те са различни един от друг, тъй като последният не включва непременно расистки властови отношения. Раждането и продължителното и дълбинно разгръщане на колониалността по цялата планета са тясно свързани с колониализма (2000b, с. 381).

В Кихановия модел на глобална евроцентрична капиталистическа власт *капитализмът* се отнася до „структурната артикулация на всички исторически познати форми на контрол над труда или експлоатацията, робството, ангарията, малкото независимо меркантилно производство, платения труд и реципрочността под хегемонията на отношението капитал-платен труд“ (2000b, с. 349). В този смисъл структурирането на конфликтите около контрола над труда е накъсано: не всички трудови отношения в глобалния евроцентричен капитализъм попадат под модела на отношението капитал/заплащане, макар това да е хегемонният модел. Важен момент е, като започваме да разбираме обхвата на колониалността на властта, че платеният труд е резервиран почти изключително за белите европейци. Разделението на труда е изцяло расово маркирано, както и географски диференцирано. Тук виждаме колониалността на властта като едно цялостно впримчване на труда и расата.

Кихано разбира модерността, другата ос на глобалния евроцентричен капитализъм, като „сливането на опита на капитализма и колониалността с нуждите на капитализма, създавайки една особена вселена от интерсубективни

отношения на господство под хегемонията на евроцентризма“ (2001b, с. 343). Докато характеризира модерността, Кихано се фокусира върху производството на един определен като рационален модел на познание, който възниква насред тази субективна вселена от седемнадесети век нататък в главните хегемонни центрове на световната система на властта (Холандия и Англия). Този маниер на познание е евроцентричен. Под *евроцентризъм* Кихано разбира когнитивната гледна точка не само на европейците, но и на евроцентричния свят, на тези, които получават образованието си под хегемонията на световния капитализъм. „Евроцентризмът натурализира жизнения опит на хората в този модел на властта“ (2000b, с. 343).

Когнитивните нужди на капитализма и натурализирането на идентичностите и отношенията на колониалността и на геокултурното разпределение на световната капиталистическа власт насочват производството на този модел на познание. Когнитивните нужди на капитализма включват „измерване, количествено изчисляване, овъншностяване (или обектификация) на познаваемото по отношение на познаващия с цел контрол на отношенията между хората и природата и между тях по отношение на нея, особено на собствеността върху средствата за производство“ (Quijano 2000b, с. 343). Този модел на познание бива наложен на целия капиталистически свят като единствената валидна рационалност и като символизиращ модерността.

Като световен капиталистически център, който колонизира останалата част от света, Европа бива митологически определена като предшестваща този модел на властта и, като такава, като най-напредналия момент в линейната, еднопосочна, непрекъсната траектория на човешкия вид. Консолидира се разбиране за човечеството, според което световното население се диференцира в две групи: по-висши и по-нисши, рационални и ирационални, примитивни и цивилизовани, традиционни и модерни. *Примитивен* тук се отнася до едно предишно време в историята на вида, под формата на еволюционно време. По митически начин Европа бива определена като предхождаща колониалния глобален капитализъм и като постигнала едно много напреднало равнище в тази

постоянна, линейна, еднопосочна траектория. Така от позицията на тази митична начална точка останалите обитатели на планетата биват определени митически не като подчинени чрез завоевание, нито като нисшестоящи от гледна точка на богатство или политическа власт, а като закотвени към една предходна фаза в историята на рода в неговата еднопосочна траектория. Това е значението на уточнението „примитивен“ (Quijano, 2000b, с. 343-44).

Можем да видим структурното напасване на елементите, които изграждат глобалния евроцентричен капитализъм в модела (закономерността) на Кихано. Модерността и колониалността допринасят за едно комплексно разбиране на организацията на труда. Те ни позволяват да видим напасването между расовата диференциация на разделението на труда и производството на знание. Моделът позволява хетерогенност и накъсване. Кихано настоява, че тази структура не е затворена тоталност (2000b, с. 355).

Сега вече сме в позиция да подходим към въпроса за пресечността на расата и социалния пол¹³ според понятията на Кихано. Мисля, че логиката на „структурните оси“ ни дава и повече, и по-малко от тази на пресечността. Пресечността разкрива това, което остава невидимо тогава, когато категории като социалния пол и расата биват разбирани като разграничени една от друга. Жестът да се пресекат категориите е мотивиран от трудностите да се осветлят онези, които са жертва на господство според двете категории едновременно. Макар всеки човек в капиталистическата евроцентрична модерност да е класифициран и по социален пол, и по раса, не всеки е подложен на господство или превръщан до жертва заради расата или пола си. Кимбърли Креншо и други цветнокожи феминистки твърдят, че категориите се третират като хомогенни и като подбиращи господстващите в групата като норма: така категорията „жени“ подбира белите буржоазни жени, „мъже“ подбира белите буржоазни мъже, „чернокожи“ подбира чернокожите хетеросексуални мъже и т.н. Така става

¹³ Отказвайки се тук от кавичките около расата, не целя да изразя несъгласие с Кихано по отношение на фиктивното състояние на расата. По-скоро искам да започна да подчертавам фиктивното състояние на социалния пол, включително на „биологичната“ природа на пола и хетеросексуалността. – Бел. авт.

логически ясно, че логиката на категориалното разграничаване изкривява това, което съществува в точката на пресичане, като например насилието срещу цветнокожи жени. Имайки предвид конструирането на категориите, пресичането изопачава статута на цветнокожите жени. Така, веднъж разбрали какво отсъства в точката на пресичане, пред нас стои задачата да реконцептуализираме логиката на пресичането, така че да избегнем разграничаемостта¹⁴. Едва когато възприемем социалния пол и расата като преплетени или слети, сме способни действително да видим цветнокожите жени.

Логиката на структурните оси ни показва социалния пол като изграден от и изграждащ колониалността на властта. В такъв смисъл, няма разделимост между социалния пол и расата в модела на Кихано. Считам, че той правилно е усвоил тази логика. Но оста на колониалността не е достатъчна, за да идентифицира всички аспекти на пола. Кой аспекти на социалния пол излизат най-вече зависи от това как последният е концептуализиран на практика в този модел. В модела (закономерността) на Кихано социалният пол изглежда да се съдържа в организацията на „основните области на съществуването“, които Кихано нарича „биологичния пол/секса, неговите ресурси и продукти“ (2000b, с. 378). Тоест, съществува описание на социалния пол в тази рамка, което не е поставено под въпрос и което е твърде тясно и свръх-биологизирано, тъй като предполага сексуален диморфизъм, хетеросексуалност, патриархално разпределение на властта и т.н.

Макар и така и да не съм открила характеристика на социалния пол в това, което съм чела от неговите трудове, Кихано, струва ми се, загатва, че половата разлика се изгражда в конфликтите около контрола върху биологичния пол, неговите ресурси и продукти. Разликите се оформят чрез начина, по който е организиран този контрол. Кихано разбира биологичния пол като биологични атрибути,¹⁵ които биват доразвити като социални категории. Той противопоставя

¹⁴ Вж моята *Pilgrimages/Peregrinajes* (2002) и „Радикален мултикултурализъм и цветнокожи феминизми“ (n.d.) за анализ на тази логика. – *Бел. авт.*

¹⁵ Не съм попадала на обобщения на тези атрибути у Кихано. Така че не знам дали има предвид комбинации от хромозоми или полови органи и гърди. – *Бел. авт.*

биологическото качество на пола на фенотипа, който не съдържа диференциални биологични атрибути. От една страна, „цветът на кожата, формата на очите и косата нямат никакво отношение към биологичната структура“ (2000b, с. 373). Полът/сексът, от друга страна, изглежда проблемно биологичен за Кихано. Той характеризира „колониалността на *половите* отношения,¹⁶ тоест, на подреждането на социополовите отношения около оста на колониалността на властта, по следния начин:

1. В целия колониален свят нормите и формално-идеалните закономерности на сексуалното поведение на половете и следователно моделите на семейна организация на „европейците“ са пряко основани на „расовата“ класификация: сексуалната свобода на мъжете и верността на жените в целия евроцентричен свят е неизбежно придружена от свободния – тоест, неплатен като в проституцията – достъп на бели мъже до „чернокожи“ жени и „индианки“ в Америка, „чернокожи“ жени в Африка и други „цветове“ в останалата част от подчинения свят.
2. В Европа, напротив, именно проституцията на жените е другият полюс на буржоазния семеен модел.
3. Семейното единство и интеграция, наложени като оси на модела на буржоазното семейство в евроцентричния свят, предполагат продължаващата дезинтеграция на единиците родители-деца сред „небелите“ раси, които са могли да бъдат държани или разпределяни не просто като собственост, но и като „животни.“ Това е така особено сред „чернокожите“ роби, тъй като тази форма на господство над тях е по-явна, непосредствена и продължителна.
4. Лицемерието, което по характерен начин подчертава нормите и формалните-идеални ценности на буржоазното семейство, не е, оттогава насетне, чуждо на колониалността на властта (Quijano 2000b, с. 378, превод М. Л.).

¹⁶ Искам да отбележа тук, че Кихано озаглавява тази секция от своя „Colonialidad del Poder y Clasificación Social“ (2000b), не колониалност на биологичния, а на социалния пол. – *Бел. авт.*

Както виждаме в този сложен и важен цитат, аналитичната рамка на Кихано ограничава социалния пол до организацията на биологичния пол, неговите ресурси и продукти, а той самият изглежда да прави предположение за това, кой контролира достъпа и кой бива сведен до ресурс. Кихано изглежда да приема наготово, че конфликтът за контрола над пола/секса е конфликт между мъже за държания от мъже контрол над ресурси, мислени като женски. Мъжете не изглежда да са разбирани като ресурси в сексуалните срещи. Жените не биват разбирани като борещи се за контрол над сексуалния достъп. Разликите са мислени според начина, по който обществото разбира репродуктивната биология.

Интерсексуалността

В „Дефиниционни дилеми“ Джули Грийнбърг споделя с нас, че институциите на закона имат властта да приписват на индивидите една или друга расова или полова категория¹⁷: „Биологичният пол все още се приема за бинарен и лесно определим чрез анализ на биологични фактори. Независимо от антропологически и медицински изследвания, които твърдят противното, обществото предполага една недвусмислена бинарна парадигма на пола, в която всички индивиди могат да бъдат класифицирани точно като мъжки или женски“ (2000, с. 112). Грийнбърг твърди, че по време на цялата история на САЩ законът се проваля в признаването на интерсексуалните, независимо от факта, че от 1 до 4 процента от населението на планетата е интерсексуално. Тоест, такива индивиди не се вписват добре в полови категории; „те имат някои биологични индикатори, които *по традиция* се асоциират с мъжете, и други биологични индикатори, които *по традиция* се асоциират с жените. Начинът, по който законът дефинира термините *мъжки, женски и пол*, има силно въздействие върху тези индивиди“ (с. 112,

¹⁷ Уместността на съвременни юридически диспути по отношение на приписването на социален пол на интерсексуални индивиди трябва да е ясна, тъй като моделът на Кихано включва и настоящето. – Бел. авт.

акцентът мой).

Тези етикети ни разкриват, че това, което е разбирано като биологичен пол е продукт на обществото. От последните години на деветнадесети век до Първата световна война възпроизводствената функция е считана за основната характерна черта на една жена. Присъствието или отсъствието на яйчници е решаващият критерий за пола (Greenberg 2002, с. 113). Съществува обаче поредица от фактори, които могат да повлияят върху „установяването на „официалния пол“ на един човек: хромозоми, гонади, външна морфология, вътрешна морфология, хормонални закономерности, фенотип, приписан пол и самоидентифициран пол“ (Greenberg 2002, с. 112). Понастоящем хромозомите и половите органи влизат в половата идентификация, но по начин, който разкрива как биологията е въпрос на интерпретация и е сама по себе си хирургично конструирана.

Пеленачета с хромозоми XY и с „неадекватни“ пениси трябва да бъдат превърнати в момичета, защото обществото вярва, че същността на мъжествеността се състои в способността да проникнеш в една вагина и да уринираш прав. На пеленачета с хромозоми XX с „адекватни“ пениси обаче им се приписва женски пол, защото обществото и мнозина в медицинската общност вярват, че същността на женствеността е способността да раждаш деца, а не способността да участваш по удовлетворителен начин в сексуални отношения (Greenberg 2002, с. 114).

Често пъти интерсексуални индивиди биват превръщани в мъже или жени по хирургичен или хормонален път. Тези фактори се взимат предвид в юридически случаи, които включват правото на смяна на половата принадлежност в официални документи, способността да предявиш иск за дискриминация на работното място на полова основа, правото да сключиш брак (Greenberg 2002, с. 115). Грийнбърг описва сложностите и разнообразието от решения за половата принадлежност във всеки един случай. Законът не признава интерсексуалния

статут. Макар и да позволява самоопределяне на собствената полова принадлежност в някои документи, „като цяло юридическите институции продължават да базират сексуалната принадлежност върху традиционни разбирания, че биологичният пол е бинарен и че може да бъде определен лесно чрез анализ на биологични фактори (Greenberg 2002, с. 119).

Текстът на Грийнбърг ми позволява да посоча едно важно допускане в предложения от Кихано модел. То е важно, защото половият диморфизъм е важна характерна черта на това, което наричам „светлата страна“ на колониалната/модерна система на пола. Онези от „тъмната ѝ страна“ не са непременно разбирани по диморфен начин. Сексуалните страхове на колонизаторите ги карат да си представят местните народи в Америките като хермафродити или интерсексуални, с големи пениси и преливащи от мляко гърди.¹⁸ Но както ни обясняват Пола Гън Алън (1986/1992) и други изследователи, интерсексуалните индивиди се ползват с признание в много племенни общества преди колонизацията, без да са асимилирани по посока на бинарната половост. Важно е да се вземат предвид въведените от колониализма промени, за да се разбере обхватът на организацията на биологичния и социален пол при колониализма и в евроцентричния глобален капитализъм. Ако последният признава половия диморфизъм единствено за белите буржоазни мъже и жени, от това със сигурност не следва, че половото разделение се базира на биологията. Козметичните и същностни корекции на биологичните характеристики показват напълно ясно, че „социалният пол“ предхожда „биологичните“ черти и им дава смисъл. Натурализирането на половите разлики е само още един продукт на модерната употреба на науката, както Кихано демонстрира по отношение на „расата“. Не всички различни традиции коригират и нормализират интерсексуалните. Така че, както и с останалите допускания, е важно да се запитаме как половият диморфизъм е служил и продължава да служи на глобалното евроцентрично капиталистическо господство/експлоатация.

¹⁸ Вж McClintock 1995.

Неполови и гинекратични егалитаризми

С колонизаторското установяване на глобалния евроцентричен капитализъм се въвеждат и несъществуващи дотогава полови различия. Ойеронке Ойеууми (1997) показва, че потисническата социалнополова система, наложена на йорубското общество, постига много повече от това да преобрази организацията на възпроизводство. Тезата ѝ демонстрира, че обхватът на наложената от колониализма социалнополова система включва подчиняването на женските същества във всяка една сфера на живота. Така разбирането на Кихано за обхвата на ополовяването (*gendering*) в глобалния евроцентричен капитализъм е твърде ограничено. Алън твърди, че много северноамерикански племена са матриархални, припознават повече от два социални пола, признават „третия“ пол и хомосексуализма и разбират социалния пол в егалитарен смисъл, а не в смисъла на подчинението, което им налага евроцентричният капитализъм. Изследването на Гън Алън ни позволява да видим, че обхватът на социалнополовите различия е много по-широк и не почива върху биология. Алън също така ни показва едно гинецентрично¹⁹ конструиране на познанието и един подход към разбиране на „реалността“, който се противопоставя на производството на знание на модерността. Така тя ни насочва към разпознаване на половото конструиране на знанието в модерността, още един аспект от скрития обхват на „социалния пол“ в схващането на Кихано за процесите, които конструират колониалността на социалния пол.

Неполов егалитаризъм

В „Изобретяването на жените“ Ойеронке Ойеууми повдига въпроса за

¹⁹ *Гинецентричен* – от старогръцките корени за жена (*γυνή, гюне*) и център (*κεντρικός, кентрикос*) – Бел. прев.

валидността на патриархата като транскултурна категория (1997, с. 20). Тя го прави не като противопоставя патриархата на матриархата, а твърдейки, че „социалният пол не е организиращ принцип в йорубското общество преди колонизацията от страна на Запада“ (с. 31). В него не е имало полова система. Всъщност тя споделя с нас, че социалният пол „е станал важен в йорубските изследвания не като артефакт на йорубския живот, а защото йорубският начин на живот, вчера както и днес, е превеждан на английски език, за да си пасне със западния модел на телесно-мислене“ (с. 30). Разбирането, че йорубското общество включва социалния пол като организационен принцип, е друг случай на „Западно господство при документирането и тълкуването на света, което на свой ред е улеснено от глобалното материално господство на Запада“ (с. 32). Тя твърди, че „изследователите винаги откриват социалния пол, когато го търсят“ (с. 31). „Обичайното лустро на йорубски категории като *обинрин* и *окунрин* като съответно „женски/жена“ и „мъжки/мъж“ е случай на изкривен превод. Тези категории не са нито бинарно противопоставени, нито йерархични“ (с. 32-33). Представките *обин* и *окун* уточняват едно анатомично разнообразие. Ойеууми превежда представките като препащащи към анатомично мъжкото и анатомично женското, или накратко като *анамъжки (anamale)* и *анаженски (anafemale)*. Важно е да се отбележи, че тя не разбира тези категории като бинарно противопоставени.

Ойеууми разбира въведения от Запада социален пол като оръдие за господство, което обозначава две бинарно противопоставени и йерархични социални категории. „Жените“ (социополовата категория) не се дефинира през биологията, макар че е приписвана на *анаженските*. Жените се дефинират по отношение на мъжете, т.е. нормата. Жени са тези, които нямат пенис; тези, които нямат власт; тези, които не могат да участват в публичната сфера (Oyéwùtí 1997, с. 34). Нищо от това не е вярно за йорубските *анаженски* преди колонизацията.

Налагането на европейската държавна система, наред със

съпътстващата я юридическа и бюрократична машинария, е най-трайното наследство на европейското колониално владичество в Африка. Една внесена в Африка традиция през този период се отнася до изключването на жените от новосъздадената колониална публична сфера ... Самият процес, според който индивиди от женски пол биват категоризирани като и свеждани до „жени“, ги прави неизбираеми за ръководни постове ... Появата на жените като идентифицируема категория, дефинирана от тяхната анатомия и подчинена на мъжете във всички ситуации, е отчасти резултат от налагането на патриархалната колониална държава. За женските индивиди колонизацията е двустранен процес на расово омалоценностяване [*inferiorization*] и полово подчинение. Създаването на „жените“ като категория е едно от първите постижения на колониалната държава. Затова не е изненада, че е немислимо за колониалното правителство да признае женски лидери наред колонизираните народи, като например йорубския ... Трансформирането на държавната власт в мъжко-полова власт е постигнато на едно равнище посредством изключването на жените от държавните структури. Това е в ярък контраст с йорубската държавна организация, според която властта не се определя от пола (с. 123-125).

Ойеууми идентифицира два ключови процеса при колонизацията: налагането на расата, наред с придружаващото я омалоценностяване на африканците, и омалоценностяването на *анаженските*. Омалоценностяването на анаженските се простира много далеч – от изключването им от ръководни роли до загубата на контрол върху собствеността и други важни икономически области. Ойеууми отбелязва, че въвеждането на Западната полова система се приема от йорубските мъже, които по този начин стават съпричастни с омалоценностяването на *анаженските*. Ойеууми демонстрира, че както мъжете, така и жените се противопоставят на културните промени на различни равнища. Така

на Запад предизвикателството пред феминизма е как да премине от социополово-наситената категория „жени“ до пълнотата на едно лишено от пол [*unsexed*] човечество. За йорубския *obinrin* предизвикателството е очевидно различно, защото на определени равнища в обществото и в определени сфери понятието за едно „лишено от пол човечество“ не е нито целеустремено възделение, нито нереализиран спомен. То съществува, макар и във връзка с реалността на отделните и йерархични биологични полове, наложени през колониалния период (с. 156).

Следователно, можем да видим, че обхватът на колониалността на социалния пол е твърде ограничен. Кихано приема много от термините на хегемонната светла страна на модерната/колониална система на социалния пол при дефинирането на обхвата на пола. Аз излизам извън рамките на колониалността на социалния пол, за да изследвам какво прикрива тя или какво не допуска до обсъждане по отношение на самия обхват на социополовата система на евроцентричния глобален капитализъм. Така че макар и да мисля, че колониалността на социалния пол според релефното описание на Кихано демонстрира важни аспекти от пресичането на расата и пола, тя затвърждава, вместо да изобличава, изличаването на колонизираните жени от повечето сфери на социалния живот. Тя се нагажда към, вместо да разчупи, стесняването на социополовото господство. Отхвърлянето от страна на Ойеууми на социополовата призма за характеризирането на омалоценностяването на анаженските в модерната колонизация прави ясни степента и обхвата на това омалоценностяване. Нейното разбиране за социалния пол, за колониалната евроцентрична капиталистическа конструкция, е много по-обхватно от това на Кихано. Тя ни позволява да видим икономическото, политическо и когнитивно омалоценностяване, наред с омалоценностяването на анаженските, по отношение на контрола на възпроизводството.

Гинекратичен егалитаризъм

Да се приписва на това висше същество статут на „богиня на плодородието“ е безкрайно унижително: то омаловажава племената и омаловажава силата на жените.

– Пола Гън Алън

Характеризирайки много северноамерикански племена като гинекратични, Пола Гън Алън подчертава централната роля на духовното във всички аспекти на индианския живот и по този начин на една много по-различна интересубективност за създаването на познание от тази на колониалността на властта. Много американски индиански племена „считат, че основната сила във вселената е женска и това схващане стои в основата на всички племенни дейности“ (Allen 1986/1992, с. 26). Старата Жена Паяк, Жената Царевича, Жената Змия и Жената Мисъл са някои от имената на тези могъщи създателки. За гинекратичните племена Жената е центърът и „нищо не е свято без нейната благословия, без нейната мисъл“ (Allen 1986/1992, с. 13).

Подменянето на този гинекратичен религиозен плурализъм с едно-единствено всемогъщо същество на християнството е повратен момент в подчиняването на племената. Алън предполага, че превръщането на племената от егалитарни и гинекратични в йерархични и патриархални „изисква постигането на четири цели:

1. Първенството на женския създател е изместено и подменено от създатели от мъжки пол (като общ принцип) (186/1992, с. 41).
2. Племенните ръководни институции и основополагащите ги философиите

биват унищожени, както става това сред ирокезите и чероките (пак там).

3. Хората „са прогонвани от земите си, лишавани икономически от средствата си за препитание и принуждавани да ограничават или въобще да прекратят заниманията, от които зависят тяхната система от ритуали, философия и съществуване. Вече зависими от бели институции за оцеляването си, племенните системи трудно могат да си позволят гинеκραция, тъй като патриархатът – тоест, оцеляването – изисква мъжко господство.“ (с. 42).
4. Клановата структура „трябва да бъде подменена фактически, ако не на теория, от нуклеарното семейство. Чрез този трик жените начело на клана биват подменени от избрани мъжки служители, а психичната мрежа, която се формира и поддържа от основаната на уважение към боговете и хората неавторитарната гинецентричност, е изцяло разкъсана.“ (пак там).

Така според Алън омалоценностяването на индианските жени е изцяло свързано с господството и трансформацията на племенния живот. Унищожаването на гинекрациите е повратен момент в „покосяването на населението чрез гладуване, болести и разбиването на всички социални, религиозни и икономически системи“ (пак там). Тази програма на дегинекратизация изисква внушителен „контрол над образите и информацията.“ Така „преработването на архаичните племенни версии за племенната история, обичаи, институции и устна традиция увеличава вероятността патриархалните ревизионистки версии на племенния живот, изкривени или просто измислени от патриархални не-индианци и патриархализирани индианци, да бъдат включени в религиозните и популярните традиции на племената“ (пак там).

Насред нарочените за унищожение черти на индианското общество са двустранната взаимно допълваща се социална структура, разбирането за социалния пол, както и разпределянето на богатата, което често следва системата за реципрочност. Двете страни на взаимно допълващата се обществената система включват вътрешен вожд от женски и външен вожд от мъжки пол.

Вътрешният вожд управлява групата, селото или племето, като съхранява хармонията и се разпорежда с вътрешноплеменните въпроси. Червеният вожд от мъжки пол председателства преговорите между племето и външни хора (Allen 1986/1992, с. 18). Социалният пол не е разбран главно в биологичен смисъл. Повечето индивиди приемат племенни роли „въз основа на склонност, влечение и темперамент. Племето юма има традиция на приписване на социален пол въз основа на сънища; една сънуваща оръжия жена става мъж във всеки един практически смисъл на думата“ (с. 196).

Подобно на Ойеууми Алън се интересува от сътрудничеството между някои индиански мъже и белокожите с цел подриване на властта на жените. За нас е важно да мислим за тези сътрудничества по начина, по който мислим въпроса за равнодушието спрямо борбите на жените в расово диференцирани общности срещу различните форми на насилие върху тях и общността. Белият колонизатор създава една могъща вътрешна сила с мобилизирането на колонизирани мъже в патриархални роли. Алън детайлно описва трансформирането на гинекрациите на ирокезите и чероките и ролята на индианските мъже в прехода към патриархат. Британците водят мъже чероки в Англия и ги образават според маниера на англичаните. Тези мъже са преки участници по време на Акта за изселване.²⁰

В опита си да забавят изселването в началните години на деветнайсти век, чероките, под водачеството на мъже като Елиас Будино, Мейджър Ридж, Джон Рос и други, пишат конституция, която лишава жените и чернокожите от права. Създадена по модела на Конституцията на Съединените Щати, чиято благосклонност се опитват да си осигурят, и в съюз с християнски симпатизанти на каузата на чероките, новата конституция на чероките свежда жените до позицията на движим имот (Allen 1986/1992, с. 37).

²⁰ Актът за изселване на индианците от 28 май 1830 г. на президента Андрю Джексън узаконява насилственото изселване на коренни северноамерикански племена като чероки, чокто, чиксо и крик на запад от река Мисисипи. Най-известното и най-бруталното последствие от този акт е изселването на чероките по т. нар. „пътека на сълзите“ (Trail of Tears) през 1838 г., която води до смъртта на около 4000 жени, мъже и деца. – *Бел прев.*

Жените чероки имали правото да водят война, да решават съдбата на пленниците, да се изказват в съвета на мъжете, да участват във вземането на засягащи племето решения, да избират за кого и дали въобще да се женят, да носят оръжие. Женският съвет имал голяма политическа и религиозна мощ (с. 36-37). Жените чероки губят всички тези пълномощия и права с изселването на чероките и с въвеждането на патриархалните порядки. От народ, центриран около майките и правата на майките и организиран политически под властта на Матроните, след подчинението си ирокезите преминават към патриархално общество. Този подвиг се постига със сътрудничеството на Красивото Езеро и неговите последователи.²¹

Според Алън много от племената били гинекратични, включително племената съскехана, хуроните, ирокезите, чероките, пуебло, навахо, нарагансет, крайбрежните алгонкиани, индианците монتانей. Тя също така пише, че измежду осемдесетте и осем племена, които признават хомосексуалността, тези, които представят хомосексуалните в позитивна светлина, включват апахите, навахо, уинебаго, шайените, пима, кроу, шошоните, пайуте, осидж, акома, зуньи, сиуксите, пони, чокто, крийк, семинолите, илинойс, мохаве, шаста, алеут, сак и фокс, айова, канзас, юма, азтеките, тлингитите, маите, наскапите, понка, марикопа, ламат, кино, юките, чилула и камия. Двайсет от тези племена включват специфични препратки към лесбийство.

Майкъл Хорсуел (2003) предлага полезен коментар върху употребата на термина „трети пол“ . Той твърди, че третият пол не означава, че съществуват три пола. Всъщност става въпрос за скъсване с биполярностите биологичен и социален пол. „Третото“ е показателно за други възможни комбинации освен диморфната. Терминът *бердаче* понякога бива използван за „третия пол“. Хорсуел споделя, че мъжки бердаче са документирани в почти 150 северноамерикански племена, а женски бердаче в наполовина от този брой (2003,

²¹ Красивото езеро (Handsome Lake, 1735-1815 г.) е духовен водач на индианците сенека. – *Бел. прев.*

с. 27). Той също така отбелязва, че содомия, включително ритуална содомия, е документирана в общества в Андите и в много други коренни общности в двете Америки (с. 27). Нахуатите и маите също имали определена роля за ритуализираната содомия (Sigal 2003, с. 104). Питър Сийгъл твърди, че испанците гледали на содомията като на грях, но испанският закон осъждал активния, а не пасивния партньор, на криминално наказание. В испанската популярна култура содомията е расово кодирана чрез обвързването ѝ с маврите, като пасивният партньор бил осъждан и третиран наравно с тях. Испанските войници се приемали като активните партньори на пасивните маври (с. 102-4).

Алън не само ни позволява да видим колко тясно е понятието за социален пол у Кихано в смисъла на организация на икономиката и на колективната власт, но също така ни показва, че производството на знание е полово белязано, както е и самото понятие за реалност на всяко едно равнище. Алън подкрепя поставянето под въпрос на биологията в изграждането на социополови различия и въвежда важната идея, че социополовите роли могат да бъдат избирани и сънувани. Алън също така демонстрира, че характерната за модерното/колониалното изграждане на социополовите отношения хетеросексуалност е сама по себе си произведена, митически конструирана. Но хетеросексуалността не е просто биологизирана по един фиктивен начин; тя е задължителна и се просмуква в цялата колониалност на социалния пол в този подновен и по-широк смисъл. От такава гледна точка глобалният евроцентричен капитализъм е хетеросексуалистки. Според мен, докато проумяваме дълбочината и силата на насилието в производството както на светлата, така и на тъмната страна на колониалната/модерна система на социалния пол, е важно да се види, че тази хетеросексуалност е систематично перверзна, насилствена и унижителна, превръщайки хората в животни, а белите жени във възпроизводителки на „(бялата) раса“ и на „(средната или едробуржоазна) класа“. Трудовете на Хорсуел и Сийгъл допълват този на Алън, особено за разбирането на присъствието на содомия и мъжка хомосексуалност в колониална и предколониална Америка.

Колониалната/модерна система на социалния пол

Разбирането на ролята на социалния пол в предколониалните общества е от ключово значение за разбирането на природата и обхвата на промените в социалната структура, които налагат процесите, изграждащи колониалния/модерен евроцентричен капитализъм. Тези промени са въведени с бавни, накъсани и хетерогенни процеси, които по насилствен начин омалоценностяват колонизираните жени. Въведената социополова система е изцяло проникната от колониалността на властта. Разбирането на ролята на социалния пол в предколониалните общества е от съществено значение също така за разбирането на степента и важността на социополовата система за разпадането на взаимоотношенията в общността, на егалитарните взаимоотношения, ритуалното мислене, колективното взимане на решения и пълномощия, и икономиките. Така е важно да се разбере степента, до която налагането на тази социополова система изгражда колониалността на властта, така както и колониалността на властта я изгражда на свой ред. Логиката на отношението помежду им е от порядъка на взаимното конституиране²². Но вече би трябвало да е станало ясно, че колониалната модерна система на социалния пол не може да съществува без колониалността на властта, тъй като класифицирането на населението според термините на расата е нейно необходимо предусловие.

За да схванем обхвата на социополовата система на глобалния евроцентричен капитализъм, е необходимо да разберем степента, до която самият процес на стесняване на понятието за социален пол до контрола на

²² Сигурна съм, че читателите на този текст ще разпознаят много от казаното от мен, а мнозина могат и да си помислят, че то вече е казвано и преди мен. Нямам нищо против това, доколкото то е придружено от теоретическо-практическо признаване на това взаимно изграждане, което да става ясно в теоретичната, практическата и теоретико-практическа дейност. Но смятам, че може би новото е моят подход към логиката на пресечността, както и разбирането ми за взаимното изграждане на колониалността на властта и на колониалната/модерна система на социалния пол. Считаю, че и двете са важни, но само логиката на взаимното изграждане ни дава неразривността на расата и социалния пол. – *Бел. авт.*

биологичния пол, неговите ресурси и продукти, представлява социополово господство. За да разберем това стесняване и преплитането на расовите и полови маркирания, трябва да отчетем дали социалните порядки по отношение на половете преди колонизацията им дават диференциран смисъл във всички сфери на съществуване. Това ще ни позволи да видим дали контролът върху труда, субективността/интерсубективността, колективната власт и т.н. – „сферите на съществуване“ на Кихано – сам по себе си е полово белязан. Имайки предвид колониалността на властта, мисля, че също така можем да кажем, че съществуването на тъмна и светла страна е характерно за съвместното изграждане на колониалността на властта и на колониалната/модерна система на социалния пол. Разглеждайки критично както биологичния диморфизъм, така и позицията, че социалният пол конструира биологичния, ни позволява да схванем обхвата, дълбочината и характерните черти на колониалната/модерна система на социалния пол. Презумпцията е, че свеждането на социалния пол до частното, до контрол над биологичния пол/секс и неговите ресурси и продукти, е въпрос на идеология, на когнитивното производство на модерността, което разбира расата като полово, а социалния пол – като расово маркиран по специфично диференцирани начини за европейците/белите и за колонизираните/небелите народи. Расата не е по-митична или по-фиктивна от социалния пол – и двете са могъщи фикции.

В развитието на феминизма на двадесети век връзките между социалния пол, класата и хетеросексуалността като расово маркирани не са изрично подчертани. Този феминизъм фокусира борбите си и начините си на познание и теоретизиране срещу характеризирането на жените като крехки, телесно и умствено слаби, изолирани в частното пространство и сексуално пасивни създания. Той обаче не осъзнава, че тези характерни черти изграждат единствено женския опит [*womanhood*] на белите буржоазни жени. На практика, изхождайки от тази характеристика, белите буржоазни феминистки теоретизират белия женски опит така, сякаш всички жени са бели.

Част от историята на белите буржоазни жени е фактът, че само те се броят последователно за жени по начина, описван на Запад. Изключените от това описание женски индивиди не са били чисто и просто техни подчинени. Те също така са считани за животни в смисъл, който отива по-далеч от идентифицирането на белите жени с природата, с пеленачета и малки животни. Те са считани за животни в дълбокия смисъл на „нямащи социален пол“²³, сексуално белязани като женски индивиди, но без характерните черти на женствеността²⁴. Расовизираните като малоценни жени са превръщани от животни в различни модифицирани версии на „жените“ в съответствие с процесите на евроцентричния капитализъм. Така хетеросексуалното изнасилване на индианки или поробени африкански жени съществува едновременно с наложничеството, наред с налагането на хетеросексуално разбиране за социополовите отношения сред колонизираните – според изискванията на глобалния евроцентричен капитализъм и хетеросексуалното господство над белите жени. Текстовете на Ойеууми и Алън обаче показват ясно, че статутът на белите жени не се разпростира до колонизираните такива, дори когато последните биват превръщани в подобия на белите буржоазни жени. Колонизираните жени получават по-нисшия статут на социалния пол като жени, без нито една от привилегиите, които придружават този статут за белите буржоазни жени, макар разказаните от Ойеууми и Алън истории да показват ясно на белите буржоазни жени, че техният статут е по-нисък от този на местните американски или йорубски жени от преди колонизацията. Ойеууми и Алън също така демонстрират, че егалитарното разбиране за отношенията между анаженските, анамъжките индивиди и хората от „третия пол“ не е напуснало нито

²³ Тълкуването на Спелман (1988) за разграничението между свободните мъже и жени в гръцкия полис и поробените мъжки и женски индивиди ми подсказа това твърдение. Важно е да се отбележи, че свеждането на жените до природата или природното е равносилно на съучастие с расисткото принижаване [*reduction*] на колонизираните жени. Повече от един порицаващ евроцентризма теоретик от Латинска Америка съотнася жените до сексуалното или репродуктивното. – Бел. авт.

²⁴ Важно е да се разграничи между това да бъдеш възприеман сякаш нямаш социален пол, защото си животно, и това да нямаш, дори на понятийно равнище, никакви социалнополови особености. Следователно да имаш социален пол не е характерна черта на човешкото за всички хора. – Бел. авт.

въображението, нито практиките на американските индианци или на йорубските народи. Но това са въпроси за съпротивата срещу господството.

Като изтрива каквато и да била история, включително устната такава, на отношенията на белите с небелите жени, белият феминизъм изписва белите жени с големи букви. Въпреки че и в исторически план, и от съвременна гледна точка белите буржоазни жени знаят отлично как да се ориентират в една организация на живота, която ги настройва за много по-различно третиране от това на небелите жени или на тези от работническата класа²⁵. Бялата феминистка борба се превръща в борба срещу позициите, ролите, стереотипите, характерните черти и желанията, наложени на подчинението на белите буржоазни жени. Те не се занимават с ничие друго полово подчинение. Те разбират жените като обитавачи бели тела, но нито изказват, нито ясно осъзнават това расово уточнение. Тоест, те не разбират себе си в термините на пресечността, тези на расата, социалния пол и други мощни знаци за подчинение и господство. Тъй като не възприемат тези дълбоки разлики, те така и не виждат нуждата от създаването на коалиции. Те предполагат сестринство, една зададена с подчинението на социалния пол връзка.

Исторически погледнато, характеризирането на европейските жени като крехки и сексуално пасивни ги противопоставя на небелите колонизирани жени, включително на поробените жени, които биват характеризирани по диапазона на сексуалната агресия и перверзия, а също и като достатъчно силни, че да вършат какъвто и да било труд. Така например поробени жени, които извършват изнурителен труд в американския юг, не са считани за крехки или слаби.

Най-напред се появиха, водени от стар файтонджия с камшик, четиридесет от най-големите и силни жени, които бях виждал; всички бяха облечени с еднородни простички рокли от синкаво каре, чиито фусти стигаха малко над

²⁵ Дълбокото разграничение между белите жени от работническата класа и цветнокожите жени може да бъде съзряно от много различните места, които те заемат в еволюционната поредица, към която препраща МакКлинтон (1995, с. 4). – *Бел. авт.*

коляното; краката и стъпалата им бяха голи; носеха се величествено, всяка с по една мотика на рамо и със свободна и силно полюляваща се походка, като маршируващи *chasseurs*²⁶. След тях идваше кавалерията, триста силни, главно мъже, но някои от тях жени, две от които яздеха напреки на мулетата за оран. Суховат, но бдителен бял надзирател на неспокойно пони ги следваше на края ... Работниците трябваше да са на полето с памук още от ранни зори и, с изключение на десет-петнайсет минути, които им се даваха по обяд, за да погълнат дажбата си от студен бекон, не им се позволяваше да бездействат преди да е толкова тъмно, че нищо да не се вижда, а когато имаше пълнолуние, често пъти работеха и до полунощ (Takaki 1993, с. 111)

Патриша Хил Колинс ни дава ясна представа за господстващото разбиране за чернокожите жени като сексуално агресивни, както и за произхода на този стереотип от времето на робството:

Образът на Езавел²⁷ произхожда от робството, когато чернокожите жени биват описвани, ако използваме думите на Джуел Гомез, като „сексуално агресивни кърмачки“. Функцията на Езавел е била да сведе всички чернокожи жени до категорията на сексуално агресивните жени, осигурявайки по този начин една мощна обосновка за широкоразпространените сексуални посегателства от страна на бели мъже, от които често се оплакват чернокожите жени. Езавел обаче изпълнява и друга функция. Ако е възможно да се приписва прекомерен сексуален апетит на поробените чернокожи жени, то тогава е редно да се очаква и увеличена плодовитост. Като потискат родителските грижи, които афроамериканските жени биха могли да предложат на децата си,

²⁶ *Chasseurs* (фр.), буквално „ловци“, се наричат определени войски, обучени за бързи действия, обикновено лека пехота или лека кавалерия. – Бел. ред.

²⁷ Езавел (на английски *Jezebel*) е библейски персонаж, свързан с лъжепророчество и промискуитет. – Бел. ред.

застрававайки по този начин собствените си семейни мрежи, и като принуждават чернокожите жени да работят на полето, да „кърмят“ бели деца и да се грижат емоционално за своите бели господари, робовладелците на практика обвързват контролиращите образи на Езавел и на афроамериканската дойка с икономическата експлоатация, присъща на институцията на робството (Collins 2000, с. 82).

Но не само чернокожите жени са положени извън обхвата на бялата буржоазна женственост. Разглеждайки Колумбовото описание на земята като женска гърд в „Имперска кожа“, Ан МакКлинтон припомня „дългата традиция на мъжки пътешествия като еротика на похищението.“

Векове наред несигурните континенти – Африка, Америките, Азия – фигурират в европейската култура като либидално еротизирани. Разказите на пътешественици гъмжат от видения с чудовищна сексуалност от далечни земи, където според легендите мъжете се перчат с огромни пениси, докато жените се съвокупляват с маймуни, и където гърдите на феминизирани мъже преливат от мляко, докато милитаризирани жени си ги отрязват ... В тази порнотропска традиция жените фигурират като възплъщение на сексуално отклонение и прекомерност. Дори повече от мъжете, фолклорът ги описва като склонни към сексуална похотливост, която е толкова безразборна, че граничи с животинското (1995, с. 22).

МакКлинтон описва изобразена в картина от шестнайсети век колониална сцена, в която Йан ван дер Страет „рисува „откриването“ на Америка като еротизираната среща между мъж и жена“.

Пробудена от чувствената си отмала от внушителния новодошъл, местната жена протяга подканващо ръка, загатвайки за сексуална наслада и

подчинение ... Веспучи, божественият новопристигнал, е орисан да я оплоди с мъжките семена на цивилизацията, да превърне пустошта в градина и да потисне бунтовните сцени на канибализъм в задния план на картината ... Канибалите изглежда сякаш са жени, които пекат човешки крак (с. 25-26).

През деветнайсти век, както ни съобщава МакКлинтон, „сексуалната чистота се появява като контролиращата метафора за расова, икономическа и политическа власт“ (с. 47). С развитието на теорията на еволюцията „се търсят анатомически критерии за определяне на относителната позиция на расите в човешката поредица“ (с. 50), а „английската средна класа бива поставена на пиедестала на еволюционната йерархия. Под нея се намират жените от английската средна класа. Домашните служители, жените миньорки и проститутките от работническата класа са разположени на прага между белокожите и чернокожите раси“ (с. 56). В аналогичен смисъл Йен Ле Еспириту ни съобщава, че

Репрезентации на социалния пол и сексуалността фигурират силно в артикулациите на расизма. Социополовите норми в Съединените щати изхождат от опита на мъже и жени от средната класа с европейски произход. Тези евроцентрично изградени социополови норми оформят хоризонта на очаквания за американските цветнокожи мъже и жени – очаквания, които расизмът често пъти прави невъзможни на практика. Най-общо казано, на цветнокожите мъже се гледа не като на пазители, а като на агресори – заплаха за белите жени. А цветнокожите жени са възприемани като свръхсексуални и следователно незаслужили социалната и сексуална защита, достъпна за белите жени от средната класа. Що се отнася до жените и мъжете от азиатско-американски произход, тяхното изключване от бяло-центрираните културни разбирания за мъжественост и женственост приема на пръв поглед противоположни форми: азиатските

мъже са както свръхмъжествени („Жълтата заплаха“), така и женствени („образцовото малцинство“); а азиатските жени се описвани както като свръхженствени („китайската кукла“), така и като кастриращи („жената дракон“) (1997, с. 135).

Тази система на социалния пол се втвърдява с разгръщането на европейския/те колонизаторски проект/и. Тя приема своята форма по времето на колониалните авантюри на Испания и Португалия, за да достигне до пълния си разцвет в късната модерност. Системата на социалния пол има светла и тъмна страна. Светлата страна конструира социалния пол и социополовите отношения по хегемонен начин, като организира животите единствено на белите буржоазни мъже и жени и изгражда модерното/колониално значение на мъжа и жената. Сексуалната чистота и пасивност са основни характерни черти на белите буржоазни жени, които възпроизвеждат класата и колониалния и расов статут на белите буржоазни мъже. Но също така важно е прогонването на белите буржоазни жени от сферата на колективната власт, от производството на знание, от по-голямата част от контрола над средствата за производство. Слабостта на ума и тялото са важни за принизяването и изолирането на белите буржоазни жени в повечето области на живота, в болшинството сфери на човешко съществуване. Системата на социалния пол е хетеросексуалистка, тъй като хетеросексуалността пронизва расовизирания патриархален контрол над производството, включително производството на знание, и колективната власт. Хетеросексуалността е както задължителна, така и перверзна сред белите буржоазни мъже и жени, тъй като упражнява значително насилие върху способностите и правата на белите буржоазни жени и служи за възпроизводство на контрола над производството, като белите буржоазни жени са въведени в това принизяване чрез ограничен сексуален достъп.

Тъмната страна на системата на социалния пол е и си остава изцяло насилствена. Вече видяхме дълбокото принизяване на анаженските, анамъжките

и индивидите от „третия пол“ спрямо повсеместното им участие в ритуали, вземането на решения и икономиката: тяхното свеждане до животинско състояние, до насилствен секс с белите колонизатори, до такава дълбока експлоатация, че хората често пъти умират по време на работа. Кихано твърди, че „мащабният индиански геноцид в първите десетилетия на колонизацията е причинен главно от насилията на нашествието, не от донесените от колонизаторите болести. Той се дължи по-скоро на факта, че индианците биват употребявани като разхищаем труд и са принуждавани да работят до смърт“ (2000а, превод М. Л.).

Искам да отбележа връзката между тук цитираните трудове, въвеждайки тъмната страна на модерната колониална система на социалния пол и колониалността на властта на Кихано. За разлика от белите феминистки, които не обръщат внимание на колониализма, тези теоретици до голяма степен съзират диференцираното конструиране на социалния пол по расови линии. До известна степен те разбират социалния пол в по-широк смисъл от Кихано; така те разглеждат не само контрола над биологическия пол/секс, неговите ресурси и продукти, но и над труда като едновременно расово и пополово маркиран. Тоест, те виждат артикулирането между труда, биологичния пол/секс и колониалността на властта. Ойеууми и Алън например ни помагат да осъзнаем пълната степен на обхвата на колониалната/модерна система на социалния пол в конструирането на колективната власт, на всички аспекти на отношенията между труда и капитала, както и в конструирането на знание.

Важни изследвания са правени и тепърва ще се правят по разгръщане на анализа на тъмната и светлата страна на така наречената от мен колониална/модерна система на социалния пол²⁸. С въвеждането на този порядък в най-общите му черти целя да започна един разговор и проект за сътрудничество

²⁸ Понастоящем съм наясно, че съществува неопределена междинна зона между светлата и тъмната страна, която възприема/представя си/конструира белите слугини, миньорки, перачки, проститутки не непременно като уловени от биологично половата или социополова бинарност и като расовизирани по неопределен начин, но не като бели. Вж McClintock 1995. Работя върху включването на тази ключова комплексност в рамката на анализ. – *Бел. авт.*

и изследване с участие [*participatory research*], както и за народното образование, в които да можем детайлно да видим широкия смисъл на процесите на колониалната/социополова система, преплетени с колониалността на властта и до наши дни, да разкрием формите на съучастничество и да се призовем едни други да отхвърлим различните ѝ образи, заявявайки отново своя ангажимент към общностната цялост по посока освобождение. Нужно е да разберем организацията на социалното, така че да направим видимо съучастието си със системното насилие на расово белязания социален пол, за да можем да стигнем до неизбежното признаване на присъствието му в собствените ни карти на реалността.

Библиография

- Alexander, M. Jacqui, and Chandra Mohanty, eds. 1997. *Feminist genealogies, colonial legacies, democratic futures*. New York: Routledge.
- Allen, Paula Gunn. 1986/1992. *The sacred hoop: Recovering the feminine in American Indian traditions*. Boston: Beacon Press.
- Amos, Valerie, and Pratibha Parmar. 1984. Challenging imperial feminism. In *Feminism and 'race,'* ed. Kum-Kum Bhavnani. Oxford: Oxford University Press.
- Anzaldúa, Gloria. 1987. *Borderlands/La Frontera: The new mestiza*. San Francisco: Aunt Lute.
- Brown, Elsa Barkley. 1991. Polyrhythms and Improvisations. In *History Workshop* 31.
- Collins, Patricia Hill. 2000. *Black feminist thought*. New York: Routledge.
- Crenshaw, Kimberlé. 1995. Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *Critical race theory*, ed. Kimberlé Crenshaw, Neil Gotanda, Gary Peller, and Kendall Thomas. New York: The New Press.
- Espiritu, Yen Le. 1997. Race, class, and gender in Asian America. In *Making more waves*, ed. Elaine H. Kim, Lilia V. Villanueva, and Asian Women United of California.

Boston: Beacon Press.

Greenberg, Julie. A. 2002. Definitional dilemmas: Male or female? Black or white? The law's failure to recognize intersexuals and multiracials. In *Gender nonconformity, race, and sexuality: Charting the connections*, ed. Toni Lester. Madison: University of Wisconsin Press.

Horswell, Michael. Toward an Andean theory of ritual same-sex sexuality and thirdgender subjectivity. In *Infamous desire: Male homosexuality in colonial Latin America*, ed. Pete Sigal. Chicago: University of Chicago Press.

Lorde, Audre. 1984. The master's tools will never dismantle the master's house. In *Sister outsider*. Trumansburg, N.Y.: The Crossing Press.

Lugones, María. 2005. Radical multiculturalism and women of color feminisms. *Revista Internacional de Filosofía Política*.

———. 2003. *Pilgrimages/peregrinajes: Theorizing coalitions against multiple oppressions*. Lanham: Rowman & Littlefield.

McClintock, Anne. 1995. *Imperial leather: Race, gender, and sexuality in the colonial contest*. New York: Routledge.

Oyèwùmí, Oyèrónké 1997. *The invention of women: Making an African sense of Western gender discourses*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Quijano, Anibal. 1991. Colonialidad, modernidad/racionalidad. *Peru Indígena* 13 (29): 11–29.

———. 2000a. Colonialidad del poder, eurocentrismo y America Latina. In *Colonialidad del saber, eurocentrismo y ciencias sicales*. CLACSO-UNESCO 2000, Buenos Aires, Argentina.

———. 2000b. Colonialidad del Poder y Clasificación Social. In Festschrift for Immanuel Wallerstein. Special issue, *Journal of World Systems Research* 5, no. 2 (summer/fall).

———. 2001–2002. Colonialidad del poder, globalización y democracia. *Revista de Ciencias Sociales de la Universidad Autónoma de Nuevo León* 4, nos. 7–8 (September 2001–April 2002): 1–23.

Sigal, Pete. 2003. Gendered power, the hybrid self, and homosexual desire in late colonial Yucatan. In *Infamous desire: Male homosexuality in colonial Latin America*, ed. Pete Sigal. Chicago: University of Chicago Press.

Spelman, Elizabeth. 1988. *Inessential woman*. Boston: Beacon.

Takaki, Ronald. 1993. *A different mirror*. Boston: Little, Brown, and Company.